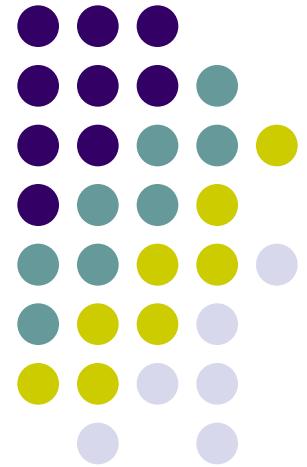

Dzieci z zaburzeniami zachowania w szkole

Współpraca w budowaniu strategii pomocy dla dziecka

Autor: **Aleksandra Karasowska**

Modyfikacja: Barbara Górecka-Atkinson

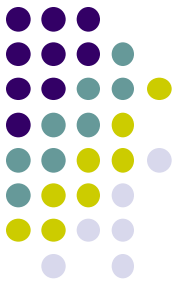

Uwarunkowania zaburzeń zachowania

- **Zaburzone zachowania dzieci mogą być uwarunkowane przyczynami**
 - Biologicznymi (dysfunkcje układu nerwowego np. ADHD, czynniki genetyczne)
 - Środowiskowymi
 - urazy psychiczne
 - destrukcyjne wzorce zachowań
- Skutki zaburzonych zachowań dla samego dziecka i dla jego otoczenia często są podobne, bez względu na ich źródło. Jednak **strategie postępowania w przypadku każdego z tych problemów są różne.**

Dzieci krzywdzone

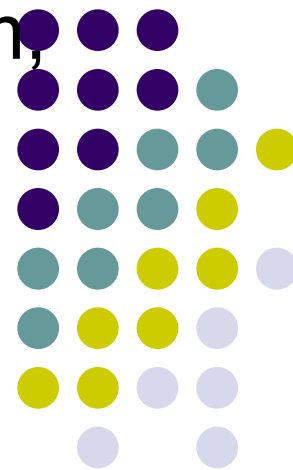

- Dzieci, które wychowują się w rodzinach dotkniętych przemocą czy innymi formami patologii także zaniedbaniem, **doświadczają krzywdy**
- Wiele z tych trudnych doświadczeń staje się dla dziecka **urazem psychicznym** i wywiera znaczący wpływ na jego rozwój
- Skutki krzywdzenia często **ujawniają się w relacjach dziecka z otoczeniem w formie zaburzonych zachowań**
- Zaburzenia zachowania mogą być **sygnałami krzywdzenia dziecka**- wołaniem o pomoc!

Dziecko z zaburzeniami zachowania.

Jak my je widzimy:

- Ma kłopoty z przystosowaniem się do wymagań rodziców, nauczycieli i opiekunów,
- wchodzi w ciągłe konflikty z otoczeniem,
- przejawia niechęć do pracy i nauki,
- często przejawia brak poczucia odpowiedzialności za swoje czyny,
- żyje tu i teraz (nieważne co będzie za chwilę).

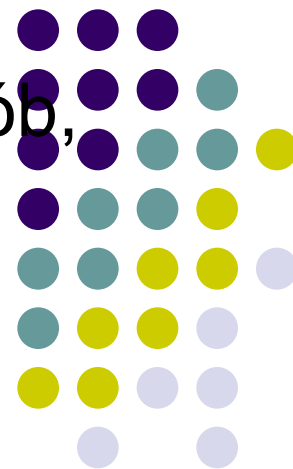

Autor: Barbara Górecka-Atkinson

Dziecko z zaburzeniami zachowania. Dlaczego jest mu tak trudno:

- Nigdy nikt nie nauczył go radzić sobie w trudnych sytuacjach,
- brak mu wiary we własne możliwości,
- brak mu wsparcia ze strony starszych osób,
- nie **NIE CHCE** – ale **NIE WIE JAK**

Autor: Barbara Górecka-Atkinson

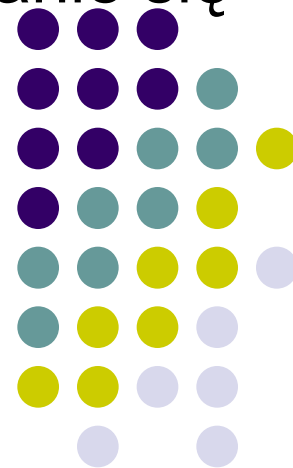
Zaburzone zachowania przejawiają się :

- Jako zaburzenia w kontaktach z dorosłymi
- Zaburzenia w relacjach z rówieśnikami
- Zaburzenia zachowania w relacji z zadaniem
- Zaburzenia w relacji z samym sobą

Trudności wynikające z zaburzeń zachowania ucznia w klasie i szkole.

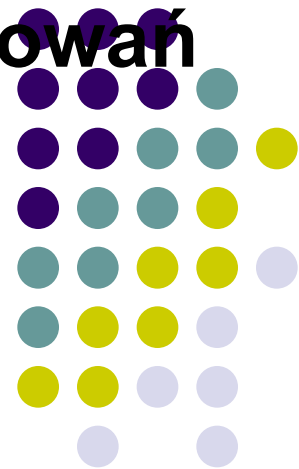
- Brak zainteresowania nauką,
- Agresja fizyczna i słowna, wulgaryzmy,
- Lekceważenie poleceń oraz jawne sprzeciwianie się nauczycielowi,
- Wybuchy gniewu,
- Nadmierna ruchliwość,
- Hałaśliwość, wagary, kradzieże, kłamstwa, niszczenie mienia,
- Palenie papierosów,
- Zachowania autodestrukcyjne (także autoagresja).

O zaburzeniu zachowania mówimy wówczas gdy zachowanie nieadekwatne do sytuacji staje się regułą, a dziecko w różnych sytuacjach prezentuje stały stereotyp zachowania.

Zachowania te w odróżnieniu od zachowań normalnych cechuje:

- Nieadekwatność
- Sztywność reakcji
- Szkodliwość dla podmiotu i otoczenia
- Obecność negatywnych emocji

„Trudni uczniowie” „trudne klasy” – wspólna strategia pracy z dzieckiem lub klasą, stworzona i realizowana przez zespół nauczycieli, wychowawców, rodziców.

Zalety:

- Działania oparte na dobrej analizie problemu, ukierunkowane na określone cele – są bardziej skuteczne niż „szybka reakcja”, działania często bez zastanowienia, chaotyczne lub niekonsekwentne.
- Połączone siły wielu osób dają większą moc oddziaływania na dziecko czy klasę niż indywidualna praca każdego z nich.
- Dzielenie odpowiedzialności z innymi osobami i udzielanie sobie wsparcia przyczynia się do zmniejszenia obciążenia psychicznego nauczycieli w trudnych sytuacjach.

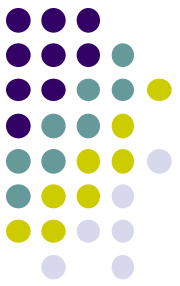

Jak radzić sobie z trudnymi zachowaniami ucznia, których źródło najczęściej leży w procesach rozwojowych.

- Poprzez codzienną praktykę wychowawczą, budowanie więzi z uczniem i klasą, w miarę potrzeb współpraca z rodzicami.
- Poprzez wspólne działania środowiska szkolnego.

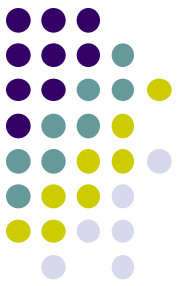

Błędna diagnoza

- Problem krzywdzenia dziecka w rodzinie często jest błędnie diagnozowany:
 - Traktowanie skutków urazów psychicznych widocznych w zachowaniu dziecka (sygnałów krzywdzenia) jako **problemów wychowawczych i przejawów demoralizacji**
 - karanie dziecka, wykluczanie, przepychanie z placówki do placówki
 - Jako **problem ADHD lub innych zaburzeń psychicznych**
 - delegowanie dziecka do terapii (aby je „naprawić”)
- Skutki
 - przypisanie problemu dziecku
 - odwrócenie uwagi od przemocy lub zaniedbań w rodzinie
 - zmniejszenie szans na interwencję w rodzinie
 - przerzucenie odpowiedzialności za pracę z dzieckiem na terapeutów - zaprzestanie pracy z dzieckiem, strategia „na przetrwanie”

Dzieci z zaburzeniami zachowania

- Z relacji wychowawców, nauczycieli, pedagogów wynika, że dzieci przejawiające zaburzenia zachowania **stanowią od 10 do 30 % uczniów** w klasie czy szkole
- Jednocześnie ta niewielka grupa uczniów **może angażować 50 do 70 % ich energii**
- Oznacza to, że dzieci z zaburzeniami zachowania **w poważny sposób wpływają na proces nauczania i wychowania w szkole**

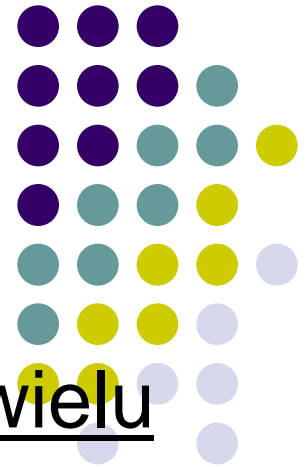
Jak działać:

- Strategia działań korygujących, oparta na diagnozie problemu i realizowana wspólnie przez zespół wychowawców, przy współpracy z pedagogiem i psychologiem oraz rodzicami.

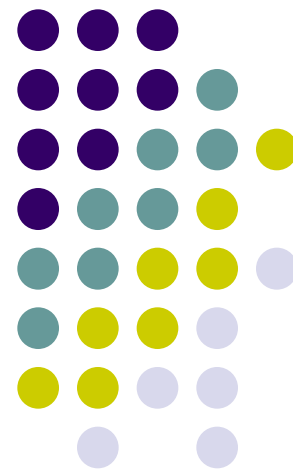

Dlaczego kompleksowa strategia?

- Wdrożenie rozwiązań na poziomie całej szkoły, z udziałem dyrektora, często też pracowników innych służb (policji, sądu rodzinnego) ma na celu uwzględnienie wielu aspektów funkcjonowania dziecka.

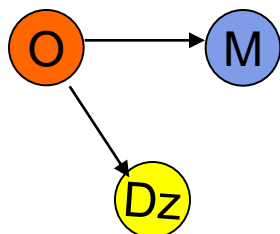
Historia Jacka.....

Dysfunkcja systemu rodzinnego

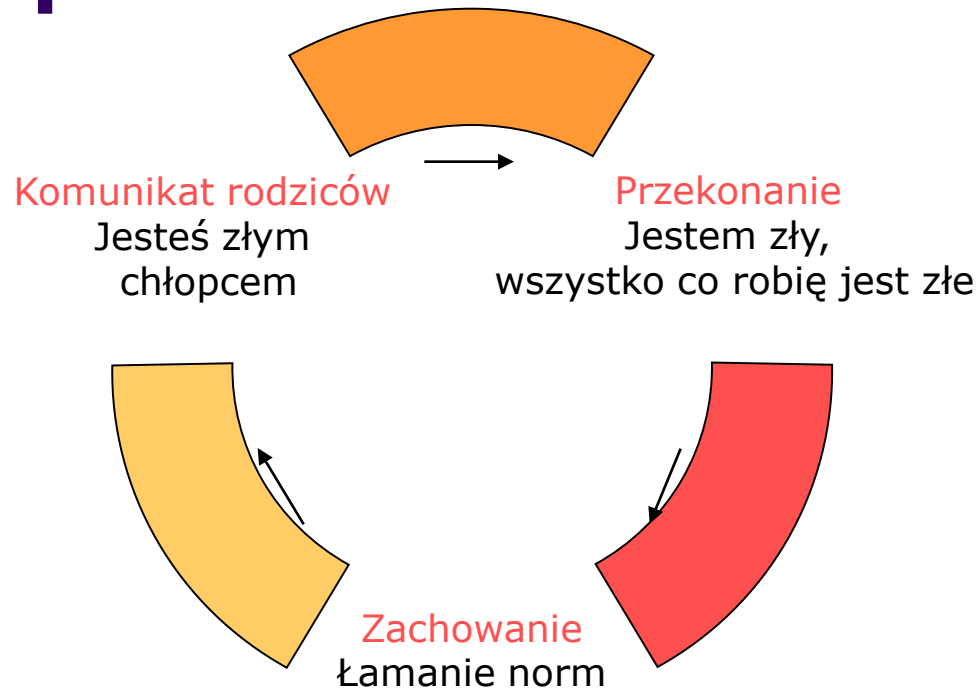
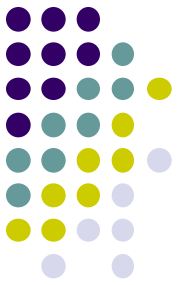

- Relacje przemocy w rodzinie

- Role w systemie rodzinnym:
 - Ojczym- sprawca przemocy
 - Matka- niemy świadek przemocy i ofiara
 - Jacek- czarna owca
- Misja Jacka w rodzinie
 - przyjmowaniu na siebie agresji ojczyma
 - ochranianie matki i jej związku z ojczymem

Proces powstawania zaburzeń

Zachowania:
Szttywne
Nieadekwatne
Szkodliwe
Przykre emocje

Zaburzenia zachowania ujawniające się w szkole

Doświadczenie urazowe

Przemoc fizyczna i psychiczna ze strony ojczyrna
Bycie świadkiem przemocy ojczyrna wobec matki

Urazowe przekonanie

*Dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć.
Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię.
Mężczyzna nie może się podporządkować kobiecie*

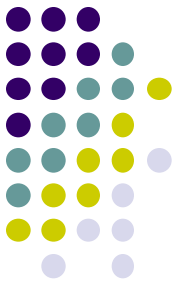
Zaburzone zachowanie

Podczas lekcji, kiedy inne dzieci piszą coś w zeszytach,
Jacek wstaje ze swojego miejsca.
Podchodzi do kolegi, i zaczyna się z nim kłócić.
Kiedy nauczycielka głośno zwraca mu uwagę,
krzyczy do niej: „*Odwal się głupia babo.*”

Emocje

upokorzenie
bezsilność
poczucie utraty kontroli
złość

Wzmacnianie zaburzenia zachowania przez wychowawcę

Urazowe przekonanie

*Dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć.
Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię.
Mężczyzna nie może się podporządkować kobiecie*

Zaburzone zachowanie

Podczas lekcji, kiedy inne dzieci piszą coś w zeszytach,
Jacek wstaje ze swojego miejsca.
Podchodzi do kolegi, i zaczyna się z nim kłócić.
Kiedy nauczycielka głośno zwraca mu uwagę,
krzyczy do niej: „Odwal się głupia babo.”

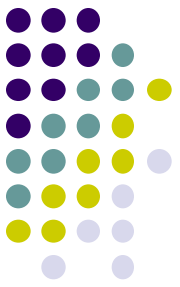
Komunikat wychowawcy

*„Ty smarkaczu! Jak śmiesz się tak do mnie odzywać!
Natychmiast marsz do dyrektora!”*

Emocje

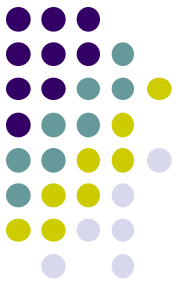
upokorzenie,
bezsilność
poczucie utraty
kontroli
złość

Zniekształcenia relacji wychowawczej

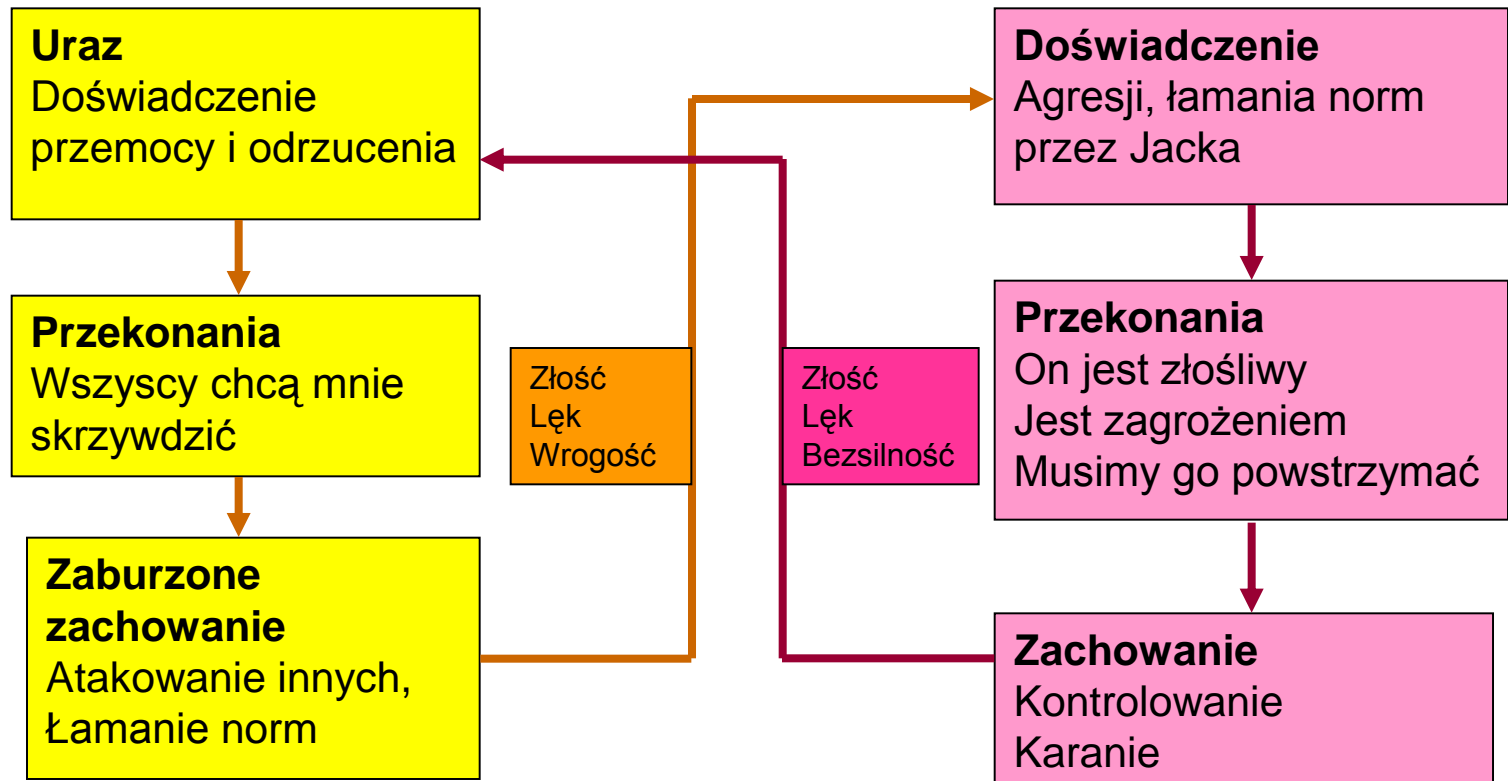
- Dziecko, które manifestuje zaburzone zachowanie **nie jest świadome procesu, który przeżywa i nie potrafi go kontrolować**
- Wychowawca, który styka się z zaburzonym zachowaniem dziecka **może przeżywać silny stres** a także może nieświadomie swoją reakcją **wzmocnić to zachowanie**
- **Zachowania dziecka i dysfunkcyjne reakcje wychowawcy mogą się na siebie nakładać, wzmacniać wzajemnie (pętla sprzężenia zwrotnego wzmacniającego)**
- **Ten proces często przybiera charakter gry, w którą uwikłany jest wychowawca i dziecko**

Pułapka kar

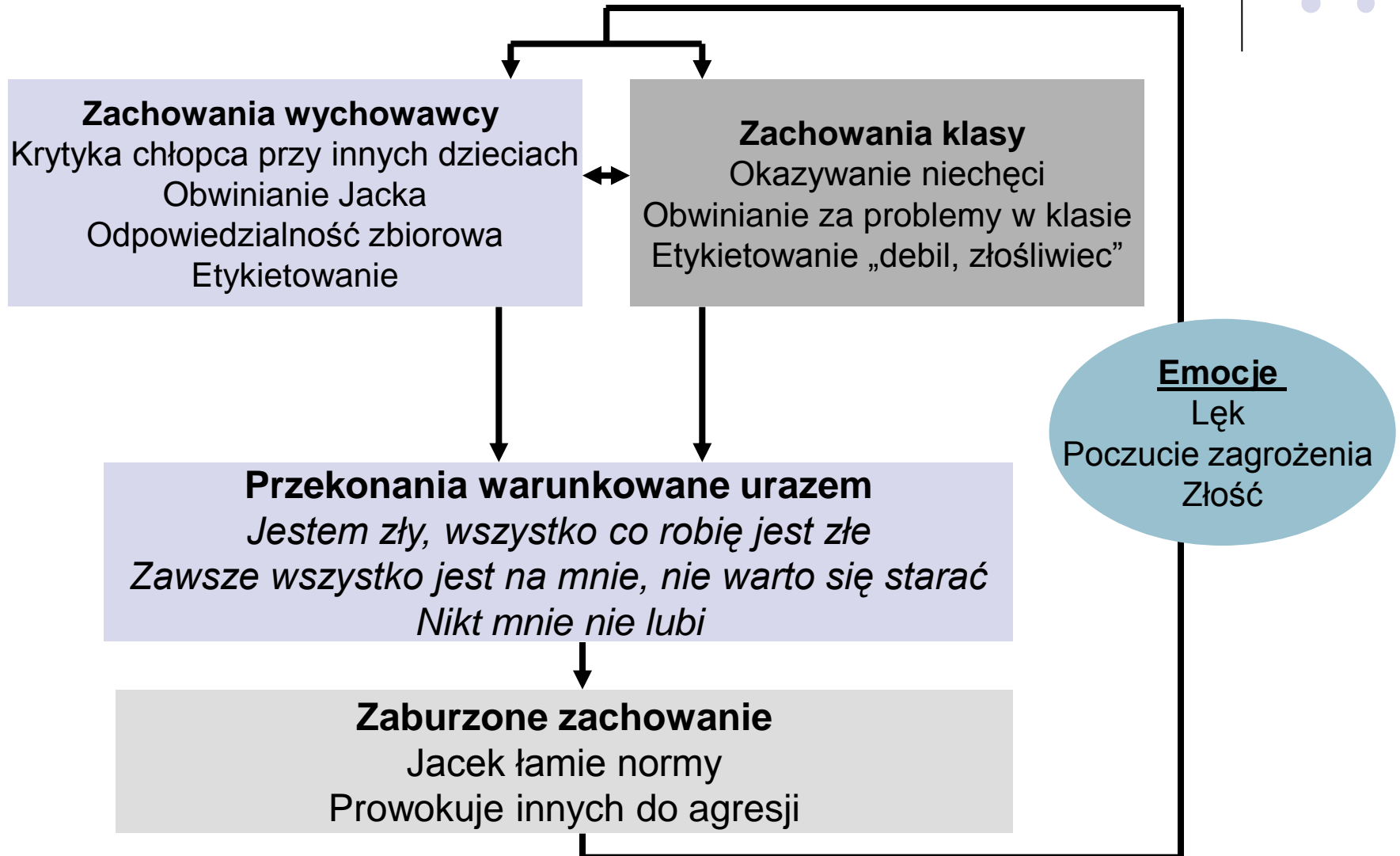
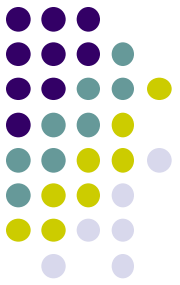

DZIECKO

WYCHOWAWCY

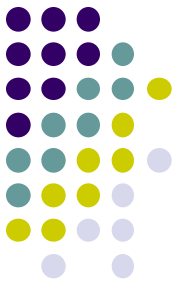

Wzmacnianie zaburzonego zachowania przez grupę

**Dysfunkcje systemu szkolnego
płyną ze sztywności
spostzegania problemu
i nieelastycznych reakcji na
sytuację.**

Ile lat ma ta kobieta?

Jak przerwać błędne koło destrukcji?

Każda reakcja nauczyciela na zachowania dziecka potwierdza jego schemat lub go zmienia.

- **Zmiana postrzegania i myślenia**

Szukaj tego co ukryte, kwestionuj przyjęte założenia.

- **Zmiana postawy**

Ucz się od dziecka jak z nim pracować

Poznaj jego świat zanim zaczniesz go zmieniać.

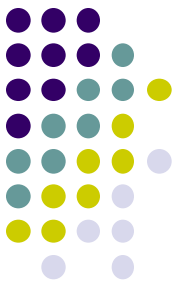
- **Zmiana metod działania**

Zaskocz dziecko, zmień scenariusz

Sprawokuj, wytrąć ze schematu

Skieruj jego aktywność na inne tory

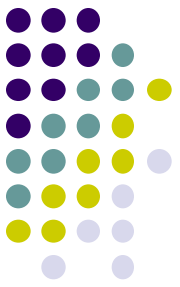
Pokaż swoim przykładem jakiego zachowania oczekujesz

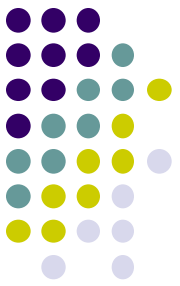
Doświadczenia korygujące

- Modelowanie
- Relacja korygująca (szacunek, troska, pomoc, sprzeciw)
- Doświadczenie precedensowe (naturalna sytuacja, nowa sytuacja, eksperyment)
- Wzmocnienie (opisowa pochwała, podsumowanie)
- Wykorzystanie doświadczenia precedensowego do dalszej pracy „ *Teraz wiem, że potrafisz..*”

Strategie korygujące

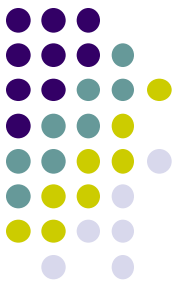
- **Powstrzymanie destrukcji**
 - Informowanie co jest złe w zachowaniu dziecka
 - Wyrażanie osobistego sprzeciwu
 - Informowanie o oczekiwaniach
 - Ustalenie norm, zasad, zawarcie kontraktu
 - Pokazywanie konsekwencji zachowań
 - Naprawienie szkody przez uczynienie dobra
- **Tworzenie dobra (trzeba stworzyć w życiu dziecka tyle dobra aby wypierało ono zło, M.Montessori)**
 - Dostrzeganie i wzmocnienie wszystkich pozytywnych zachowań
 - Pochwała opisowa
 - Stwarzanie nowych sytuacji w których dziecko może wykazać się zachowaniem które chcemy ukształtować (zadania, projekty, wyzwania, eksperymenty) a następnie wykorzystujemy te sytuacje jako precedens i proponujemy dalsze działania
 - Rozwijanie mocnych stron, uczenie nowych umiejętności

Mechanizmy działania systemu.

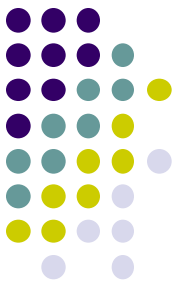
- Każde zjawisko systemowe może mieć wiele przyczyn.
- Każde działanie w systemie może mieć wiele skutków.
- W systemie działają sprzężenia zwrotne;
 - wzmacniające (**małe zmiany mogą dawać ogromne efekty**)
 - równoważące (**działania napotykają opór, służący utrzymaniu równowagi**)
- W systemie występują tzw opóźnienia (**skutek działania może być przesunięty w czasie, efekty dobrych rozwiązań mogą nie być od razu widoczne**).

Strategie zaradcze w systemie szkolnym:

- **Codzienna praktyka wychowawcza**, oparta na **umiejętnościach wychowawczych** (komunikatywa, pozytywne modelowanie, stawianie granic, wyrażenie uczuć i oczekiwań, zmiana etykiety, opisowa pochwała, zachęcanie do współpracy, wzmacnianie pozytywne, aranżowanie sytuacji w których może doświadczyć sukcesu, opis wobec innej osoby dostrzeganych pozytywnych zachowań, odwoływanie się do poprzednich pozytywnych doświadczeń, odwołanie się do kontraktu, zaplecza)
- Poziom rozwiązywania problemu we współpracy z dzieckiem oparty na **metodzie kontraktu**, przy **współpracy z rodzicami**.
- **Metoda projektu**, Montessori; przestrzeń do czynienia dobra aby wyparło zło.
- Poziom **strategii budowanej przez wychowawców**, uwzględniający prawidłową diagnozę problemu i poszukiwanie treści oraz doświadczeń korygujących względem sztywnych i nieadekwatnych przekonań/zachowań dziecka.

Strategia dla Jacka

Rozmowa z Jackiem (pedagog szkolny i wychowawca klasy):

- **Nazwanie obecnej sytuacji:**

Zaprosiliśmy cię, żeby porozmawiać o tym, co się ostatnio działo. Zauważyliśmy, że powtarzały się pewne sytuacje - ty zachowywałeś się źle, a my wyciągaliśmy wobec ciebie konsekwencje. Wyglądało to tak, jakbyśmy ze sobą walczyli. Nie chcemy żeby tak było, zależy nam na tobie. Chodzi o to, żebyś ty się czuł w szkole dobrze, a inni z tobą też.

- **Zaproszenie Jacka do przedstawienia jego punktu widzenia i potrzeb**

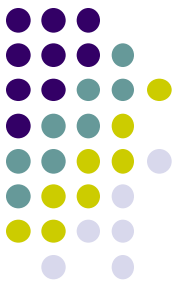
„Jak chcesz być traktowany, co tobie przeszkadza, co powinno się zmienić, żebyś się dobrze czuł w szkole”.

- **Postawienie Jackowi jasnych wymagań.** Skoncentrowanie się przede wszystkim na najważniejszych aspektach (ochrona praw innych dzieci i podstawowa dyscyplina podczas lekcji), a pominięcie zachowań, które są mniej szkodliwe

- **Zawarcie kontraktu,** w którym wychowawcy zobowiążą się do sprawiedliwego traktowania Jacka i dostrzegania jego starań, a on zobowiąże się do przestrzegania ustalonych zasad.

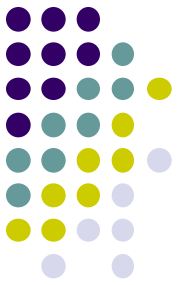
- **Psycholog/Pedagog szkolny ma pełnić rolę osoby wspierającej** Jacka w realizacji umowy. Ustalono, że będzie się spotykał z chłopcem codziennie w pierwszym tygodniu, a potem w miarę potrzeb, w celu omawiania sukcesów i trudności.

Wspólnie ustalony sposób traktowania Jacka

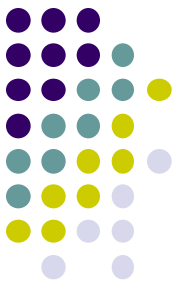

- Wychowawcy w różnych sytuacjach pokazują Jackowi, że jest ważny jako osoba i jako członek klasy (w formie komunikatów „ja”)
- *„Zależy mi na tobie, jesteś dla mnie ważny, chcę z tobą współpracować, lubię cię, martwię się o ciebie...”*
- Okazanie troski w sytuacji, kiedy Jacek zachowa się źle i trzeba postawić mu granice:
 - *„Nie chcę żebyś wyzywał inne dzieci. Zależy mi na tym, żeby innym było z tobą dobrze i żebyś ty dobrze się czuł w naszej klasie. Jesteś tu ważny i potrzebny.”*
 - *Jacek, traktuję Cię z szacunkiem i dlatego, chociaż teraz jestem na ciebie zła, nie będę używała obraźliwych słów. Od ciebie oczekuję tego samego*
- Wychowawcy okazują Jackowi szacunek, w sytuacjach, kiedy popełni błąd, odniesie porażkę:
 - *„Masz prawo popełnić błąd. Widziałam, że starałeś się wykonać zadanie jak najlepiej i to się liczy.”*

Poszukiwanie dobra...

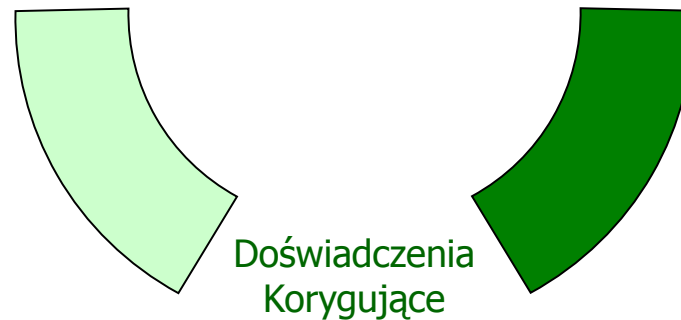
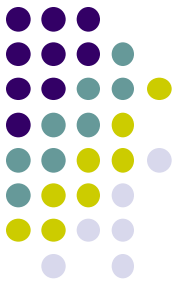
- **Wzmacnianie każdego przejawu pożądanego zachowania Jacka** (współpracy, przestrzegania norm, pomagania innym) w formie pochwały opisowej:
 - *Dotrzymałeś naszej umowy. Dzisiaj podczas lekcji widziałam, że starałeś się skoncentrować na pracy. Przez większość czasu byłeś aktywny. Rozwiązałeś zadanie i zgłosiłeś się do odpowiedzi. Cieszę się, że mogę na ciebie liczyć.*
 - *Zauważyłam, że dzisiaj pozwoliłeś Kacprowi korzystać ze swojej książki. Cieszę się, że mu pomogłeś, dzięki temu mógł wykonać zadania.*
 - *Widziałam, że byłeś zdenerwowany, kiedy Basia użyła wobec ciebie wyzwiska. Jednak nie odplącałeś jej tym samym, tylko pokazałeś, że to cię nie obchodzi. Podziwiam twoje opanowanie. To właśnie jest siła - nie dać się sprowokować!.*
- **Wychowawcy stwarzają specjalne sytuacje**, w których chłopiec może spojrzeć na siebie inaczej:
 - Powierzenie Jackowi pomocy dziecku, które ma trudności z matematyką:
„Jestem pewna, że potrafisz pomóc Kacprowi w zrobieniu zadania...”
- **Wychowawcy mówią matce o postępach Jacka** w jego obecności:
„Szkoda, że pani nie widziała, jak Jacek wczoraj współpracował z kolegami na zajęciach. Był aktywny, miał wiele ciekawych pomysłów...”
- **Modelowanie właściwych zachowań** (komunikacja, rozwiązywanie konfliktów) przez wychowawców, w sytuacjach, które się naturalnie wydarzają.

Praca z klasą

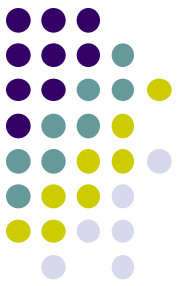
- **Zajęcia integrujące klasę**- wychowawca klasy i pedagog
- **Kontrakt**, określający zasady wzajemnego odnoszenia się do siebie i współpracy. Kontrakt powinien zawierać normy przeciwdziałające wykluczeniu - *„Włączamy do zabawy, rozmów i wspólnego spędzania czasu dzieci, które pozostają na uboczu”*
- **Nauczyciele będą interweniować w sytuacji, kiedy inne dzieci mówią o Jacku „debil”, „złośliwiec”**, odwołując się do kontraktu:
 - *„Każdy w naszej klasie powinien być traktowany z szacunkiem”,* a także, kiedy zrzucają na niego odpowiedzialność za zamieszanie w klasie: *„Każdy odpowiada za swoje zachowanie.”*
- **Nauczyciele unikają**
 - etykietowania Jacka i innych dzieci.
 - sformułowań zawierających generalizację: „Ty zawsze...Ty nigdy...Ty tylko potrafisz...” .
 - stosowania odpowiedzialności zbiorowej, za przewinienia Jacka czy innego dziecka
 - zwracania Jackowi uwagi przy całej klasie (robią to na osobności)
- Wybrany nauczyciel przeprowadzi lekcję, której celem będzie **uwrażliwienie dzieci na osoby słabsze** i jednocześnie pokazanie, że są różne rodzaje siły

Korygowanie zaburzonego zachowania Jacka

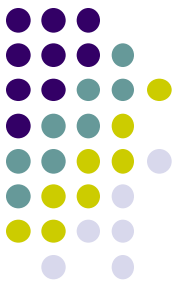
- Zachowania
- PLASTYCZNE
 - ADEKWATNE
 - KONSTRUKTYWNE
 - EMOCJE ADEKWATNE DO SYTUACJI
- A green rectangular box containing a list of behavioral characteristics: "Zachowania" followed by four bullet points: "PLASTYCZNE", "ADEKWATNE", "KONSTRUKTYWNE", and "EMOCJE ADEKWATNE DO SYTUACJI".

Kiedy Jacek wraca do starych zachowań...

- Wychowawcy mogą być dla dziecka „skarbnicą wiedzy o nim samym”- przypomnieć mu, że w takich sytuacjach potrafił się zachować inaczej
 - *„Pamiętam, jak w zeszłym tygodniu pożyczyłeś Jarkowi swoją książkę i potem pracowaliście razem”*
- Pokazanie Jackowi, że złe zachowanie nie pasuje do jego nowego wizerunku
 - *Jacek, jestem rozczarowana. Wiem, że potrafisz się opanować. Takie zachowanie mi do ciebie nie pasuje...*
- Mogą wyrazić swoje uczucia lub oczekiwania:
 - *Widziałam jak obrzuciłeś Marcina wyzwiskami. Wiem, że byłeś zdenerwowany, ale chciałabym, żebyś powiedział mu o co chodzi, bez obrażania.*
- Ważne jest wyrażanie zaufania do chłopca:
 - *Wiem, że mogę na ciebie liczyć i że to się więcej nie powtórzy...*
- Odwołanie się do kontraktu:
 - *Zobowiązałeś się do współpracy w czasie lekcji. Twoje słowo jest dla mnie ważne, wierzę, że dotrzymasz zobowiązania.*

Wnioski

- Dzieci, które doświadczają urazów w środowisku rodzinnym, **często są nieumyślnie krzywdzone także w innych środowiskach:** w szkołach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Ich rozwój jest poważnie zagrożony, ich szanse edukacyjne znacznie zmniejszone.
- **W szkole przejawiają się problemy dzieci i jest ona odpowiedzialna za ich rozwiązywanie.** Każdego dnia wydarza się wiele sytuacji, w których zaburzenia zachowania dzieci mogą być wzmacniane lub korygowane.
- **Szkoła może korygować zaburzenia zachowania dzieci w ramach codziennej pracy wychowawców i nauczycieli.** Pomoc specjalistyczna, w tym socjoterapia, może być dziecku potrzebna, jednak **nie zmienia relacji w środowisku szkolnym.**

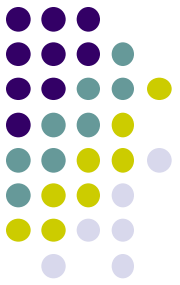
Strategia w pracy z dzieckiem i klasą.

Zasady w pracy zespołu budującego strategię:

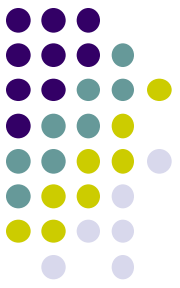
- Zasada otwartości i zaangażowania. *Dzielimy się wiedzą o dziecku z innymi.*
- Zasada poszanowania odmienności. *Możemy różnić się sposobem widzenia dziecka.*
- Zasada odpowiedzialności osobistej. *Każdy sam określa swój udział w strategii.*
- Zasada pozytywnego wzmocnienia. *Doceniamy pomysły i zaangażowanie każdej osoby.*

Graficzna analiza przypadku

1. Trudne zachowania dziecka
2. Dlaczego tak się zachowuje?
3. Co czuje dziecko?
4. Czego potrzebuje?
5. Mocne strony dziecka?
6. Co na niego działa?
7. Co nie działa?
8. Jak możemy mu pomóc - pomysły działań?
9. Ustalenia: co? Kto? Kiedy?
10. Ustalenia: co? kto? kiedy zrobi?

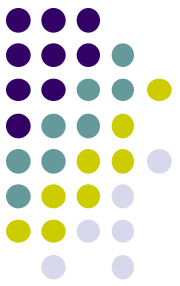
Warunki skuteczności strategii budowanych na terenie szkoły.

- Dobrze ustalony cel spotkania, a jest nim współpraca dla dobra dziecka.
- Optymalne warunki; czas zespołu, zaangażowanie, wytrwałość i konsekwencja.
- **Świadomość, że to nie strategia działa ale ludzie którzy ją realizują.**

POWODZENIA !!!

Literatura:

- Karasowska A.(2009),*Profilaktyka na co dzień. Jak budować porozumienie i współpracę w szkole?* Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA, Warszawa
- Karasowska A.(2009),*Profilaktyka na co dzień. Metoda budowania strategii w pracy z dzieckiem i klasą.* Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA, Warszawa
- Karasowska A.(2006),*Profilaktyka na co dzień. Jak wychowywać i uczyć dzieci z zaburzeniami zachowania.* Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA, Warszawa
- Faber A., Mazlish E (2001), *Jak mówić żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły.* MEDIA RODZINA, Poznań
- Strzemieczny J.(1993), *Zajęcia socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży,* PTP Warszawa